

Met de integratie van vluchtelingen komt het meestal wel goed

Elias van der Plicht schreef een boek over vluchtelingen door de geschiedenis heen. | beeld Hielco Kuipers

04 november 2016, 03:00

Martin Boon

Met de inmiddels wat geluwde vluchtelingencrisis is niets nieuws onder de zon. Angst voor nieuw-komers in grote aantallen kwam eerder voor. Het goede nieuws: na enkele generaties was succesvolle integratie doorgaans een feit.

De huidige vluchtelingencrisis is historisch gezien niet uniek, zo toont historicus Elias van der Plicht aan in zijn boek *Achterlaten en opnieuw beginnen*. Sinds de 16e eeuw vormde Nederland de uitvalsbasis voor onder meer zuidelijke Nederlanders, Franse hugenoten, Joden en Duitsers en Spanjaarden. Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw kwamen de vluchtelingen van verder weg. Onder meer Chilezen, Vietnamezen, Joegoslaven, Eritreeërs, Irakezen, Somaliërs en Syriërs vonden hier een nieuw thuis. Van der Plicht legt bij elke groep de achtergronden uit en vertelt over hun positieve en negatieve invloeden op de samenleving. Hij illustreert dit met tientallen levensverhalen. Aan het eind van het boek komt hij met enkele beschouwingen. Hij schrijft: 'Aangezien alle inwoners van Nederland wel vluchtelingen in hun stamboom hebben zitten, kan het antwoord op de vraag wat de bijdrage van de vluchtelingen was en is kort zijn: kijk om je heen.'

Ook in hem stroomt 'vreemd' bloed door de aderen, vertelt hij op een terras in zijn woonplaats Leiden. 'In de mannelijke lijn van de Van der Plichten heb ik nog geen vluchtelingen kunnen ontdekken. Bij mijn moeder is dat anders. Haar achternaam is Wattel. Dat is een naam die je veel aantreft op Walcheren. Het komt van een verre voorvader uit Frankrijk. Hij heette Jean Nicolas Wattel en werd aan het einde van de zeventiende, begin achttiende eeuw geboren in Noord-Frankrijk. Toen de grond hem als protestant te heet onder de voeten werd in het katholieke Frankrijk, vluchtte hij naar Zeeland. Of hij tot de rijke hugenoten of de wat armere groep hoorde, weet ik niet. Met de inburgering zal het in ieder geval wel goed gekomen zijn, want hij trouwde in 1731 een Zeeuws meisje uit Meliskerke.'

In uw boek schrijft u over de vluchtelingenstromen die ons land hebben aangedaan: 'In feite is er in vier eeuwen niet zo veel veranderd. Steeds weer zijn dezelfde processen en patronen zichtbaar.' De geschiedenis herhaalt zich dus voortdurend?

'Dat zou je kunnen zeggen. Als er veel overeenkomsten zijn tussen de autochtone bevolking en vluchtelingen, dan worden de nieuwkomers sneller geaccepteerd. Tegelijkertijd zie je dat de vluchtelingen zich dan ook makkelijker voegen in de samenleving. Een voorbeeld zijn de hugenoten. Wat betreft godsdienst leken ze op de Nederlanders en dat hielp bij de integratie. Daarbij was er wel een onderscheid tussen de rijkere en armere hugenoten. Vluchtelingen die zelf in hun levensonderhoud konden voorzien werden makkelijker opgenomen. Later, aan het begin van de 18e eeuw, volgden ook armere hugenoten. Toen werd er heel wat meer gemord door de Nederlanders. Dat soort patronen zie je door de hele geschiedenis heen.'

U stelt zelfs: 'Generaliserend gesteld speelden humanitaire overwegingen bij de vraag of vluchtelingen werden opgevangen een ondergeschikte rol.' Belangrijk was vooral of Nederlanders zelf voordeel aan de nieuwkomers konden beleven.

'Er zijn natuurlijk uitzonderingen, ook nu. Sommigen timmeren op zolder een kamertje voor vluchtelingen. Al weet ik niet of dat de beste ontvangst is. Maar als je algemene lijnen moet trekken, dan is dit wel het patroon. Vluchtelingen mochten bijvoorbeeld vaak niet toetreden tot gilden. Daarom gingen ze zich toeleggen op industrieën die daarna vaak een economische bloei doormaakten, bijvoorbeeld textielnijverheid, glasblazen en tapijt weven. Opvallend genoeg profiteerden we daar met z'n allen dan wel weer van.'

Veel mensen zeggen of zeiden: we kunnen de stroom van vluchtelingen niet aan, het is te veel. Komt u dat geluid vaker tegen in de geschiedenis?

'Jazeker. Ik moet denken aan de Belgen die hier naartoe kwamen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Op een bepaald moment waren dat er één miljoen, op een Nederlandse bevolking van zes miljoen mensen. Scheveningen zat helemaal vol met Joodse Belgen. Toen klonken er ook stemmen die zeiden: we kunnen niet meer naar het strand, want alles zit daar vol met luizen. Ter nuancering moet ik er wel bij zeggen dat het aantal Belgen na de eerste golf sterk afnam. Uiteindelijk hebben 100.000 van hen de Eerste Wereldoorlog hier doorgebracht – dat zijn er nog steeds veel natuurlijk. Het verschil met nu is ook dat de huidige vluchtelingen meer verschillen van de oorspronkelijke bewoners dan toen

het geval was.'

Is er wat dat betreft een betere parallel als het gaat om de huidige toestroom van vluchtelingen?

'Het is altijd gevaarlijk om parallellen te trekken. In ieder geval is er geen groep die slechter werd ontvangen dan de Joden in de 17e en 18e eeuw. Ik moet eigenlijk zeggen: niet werd ontvangen. Tot in de 19e eeuw mochten de steden zelf bepalen hoe ze hun beleid ten aanzien van vluchtelingen vormgaven. In heel veel steden waren Joden niet welkom. Amsterdam vormde daarop een uitzondering.

Daarbij was er ook een verschil tussen de Joden. In de eerste plaats de Sefardische Joden uit Spanje en Portugal. Ze waren over het algemeen rijk en beschikten over een groot handelsnetwerk. Die groep werd veel beter ontvangen dan de Asjkenazische of Hoogduitse Joden. De Asjkenazische Joden kwamen uit Oost-Europa. Vaak had men geen cent bij zich. Daar wilden veel Nederlanders niets mee te maken hebben.'

Er heerst ook angst onder Nederlanders. Men vreest bijvoorbeeld dat zich onder de asielzoekers vermomde ISIS-strijders bevinden.

'Zeven decennia terug was men ook bang voor het binnenhalen van het paard van Troje. In het Nationaal Archief vond ik een document uit 1948 van de Binnenlandse Veiligheidsdienst waarin een rapporteur zijn meerderen meedeelde dat hij van een betrouwbare bron had gehoord dat zich tussen de Tsjechische vluchtelingen in Amsterdam communistische spionnen bevonden.

Daarin staat: "Te Amsterdam bevindt zich zoals bekend een Russische Handelsmissie. Deze Sovjethandelsmissie heeft vele nauwe relaties met zogenaamde Tsjechische politieke vluchtelingen. Insiders is opgevallen dat zij (de Tsjechische vluchtelingen, red.) over zeer veel geld in contacten beschikken. De bedoelde Tsjechische vluchtelingen schijnen nog steeds in contact te staan met het Tsjechische gezantschap. Gebleken is dat zij onderling steeds de Franse taal gebruiken. Gezien de verhoudingen is een uitgebreide economische spionage lang niet denkbeeldig."

Vormde dat voor u het motief om dit boek te schrijven: de huidige vluchtelingencrisis in perspectief plaatsen?

'Nee. Dit boek is geschreven in opdracht van stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie. Drie jaar geleden is de stichting begonnen met het project Ongekend bijzonder. Daarin zijn 248 ex-vluchtelingen geïnterviewd die in de laatste vier decennia naar Nederland zijn gekomen. De vraaggesprekken werden gevoerd door mensen uit de eigen groep. De interviews, filmbeelden en transcripties zijn overgedragen aan de archieven van de vier grote steden. Vanuit daar kan men nu hun verhalen uitdragen. Een andere poot van het project was dit boek, ook om een en ander van een historische context te voorzien. Van twintig interviews heb ik een korte weergave opgenomen in het tweede deel (1945 tot 2016). Vanuit bronnenmateriaal heb ik daaraan in deel één (1500 tot 1940) andere portretten toegevoegd.'

Welk verhaal spreekt u aan?

'Door het schrijven van dit boek ben ik vluchtelingen meer gaan zien als individuen, minder als aantallen. Ik heb bewondering gekregen voor de manier waarop zij vechten om kansen te krijgen. Bijzonder vond ik bijvoorbeeld het verhaal van Esad Efendic uit Joegoslavië. Hij komt uit Srebrenica en nam daar in 1995 de laatste bus voordat daar de massaslachting plaatsvond. Hij woont in Rotterdam en is leraar op een middelbare school. In Nederland heeft hij een nieuw leven opgebouwd. Hij is trots op zijn Rotterdamse accent, Feyenoord is zijn cluppie. Efendic vertelt dat Rotterdam een stad is zonder hart, door de bombardementen in de Tweede Wereldoorlog. Daarom voelt hij zich er zo thuis. Hoewel hij van Nederland houdt, ligt zijn hart nog steeds in Bosnië.'

Hoe denkt u over de integratie van vluchtelingen die de laatste tijd zijn binnengekomen?

'Ik ben historicus en geen toekomstvoorspeller. Tot nu toe is het in de geschiedenis in elk geval altijd goed gegaan op de lange termijn. Na twee, drie of vier generaties zijn vluchtelingen doorgaans succesvol geïntegreerd in de samenleving. Je weet natuurlijk niet of dat nu opnieuw gaat gebeuren. Persoonlijk denk ik dat het wel goed komt. Ik ben positief gestemd.' ■

historicus en journalist

Elias van der Plicht (1983) studeerde geschiedenis, politicologie en Italiaanse taal en cultuur. Hij werkt en werkte als zelfstandig historicus en journalist voor onder meer de NOS, *Elsevier* en *Trouw* en het CBG|Centrum voor Familiegeschiedenis. Samen met andere historici schreef hij de boeken *Jodenjacht* (2011), *De jacht op het verzet* (2013) en *De kathedraal van het licht* (2015). Het laatste boek gaat over de geschiedenis van de Hooglandse Kerk in Leiden.

N.a.v. Achterlaten en opnieuw beginnen. Vluchtelingen in Nederland, toen en nu

Elias van der Plicht. Uitg. Prometheus, Amsterdam 2016, 171 blz. € 24,95

